

Het effect van problematisch alcoholgebruik van ouders op de zelfcontrole van jongeren

En de mediërende rol van ouderlijke steun en monitoring

Jeugdstudies
Algemene Sociale wetenschappen
Universiteit Utrecht
Master thesis
Word count: 4698

Marie Berkers 3851354
Terschelling 196
3524 AZ Utrecht

Naam Begeleider: dr. Ina Koning

Abstract

This study examined the relationship between problematic alcohol use of parents and the self-control of youth. In addition, the mediating role of parental support and monitoring was examined. *Method:* Data was collected at three points in the life of adolescents (N=905, M=12.2, SD=0.51) and their parents (N=721). *Results:* Regression analyses revealed that parental problem drinking does not significantly influence the self-control of youth. Subsequently parenting does not mediate this relation. Problematic alcohol use by parents appeared to have a negative effect on the extent in which parents support their children. Parental support and monitoring also proved to positively influence the self-control of youth. *Conclusion:* Parental problem drinking does influence parenting, but does not influence self-control.

Samenvatting

In deze studie werd de invloed van probleemdrinken van ouders op de zelfcontrole van jongeren onderzocht. Daarnaast werd de mediërende rol van ouderlijke steun en monitoring onderzocht. *Methoden:* Data werden verzameld tijdens drie meetmomenten bij jongeren (N= 905, M= 12,2. SD= 0,51) en hun ouders (N=721). *Resultaten:* Uit de lineaire regressieanalyses blijkt dat probleemdrinken van ouders, geen significante invloed heeft op de zelfcontrole van jongeren. Tevens is er geen sprake van mediatie via opvoeding. Probleemdrinken blijkt wel een negatief significant effect te hebben op de mate waarin ouders hun kinderen steunen. Tevens blijken ouderlijke steun en monitoring een positief significant effect te hebben op de zelfcontrole van jongeren. *Conclusie:* Probleemdrinken van ouders heeft wel invloed op opvoeding maar niet op de zelfcontrole van hun kinderen.

Inleiding

In Nederland drinken de meeste mensen alcohol (Anderson & Baumberg, 2006). Uit een bevolkingsonderzoek uit 2005 blijkt dat de prevalentie van probleemdrinkers van 16 tot en met 69 jaar 10,3% is (van Dijck & Knibbe, 2005). Iemand is een probleemdrinker wanneer een hoge mate van drankgebruik gepaard gaat met verschillende alcoholgerelateerde problemen op lichamelijk, psychisch en sociaal gebied. Verder kan er sprake zijn van symptomatisch drinken en psychologische alcoholafhankelijkheid (Jellinek, 2013). Uit het bevolkingsonderzoek van van Dijck en Knibbe (2005) blijkt tevens dat de prevalentie van probleemdrinken bij mannen met kinderen 10,3% is, voor vrouwen is dit 2,2%. Betrouwbare cijfers over het aantal kinderen van probleemdrinkers zijn niet bekend in Nederland. Uit een schatting op Europees niveau blijkt dat er tussen de 6.8% en 11.7% kinderen beneden de 15 jaar worden blootgesteld aan problematisch alcoholgebruik van hun ouders (Elgan, Hansson, Zetterlind, Kartengren & Leifman, 2012). Problematisch alcoholgebruik van ouders is van grote invloed op de ontwikkeling van jongeren. Dit komt omdat kinderen van ouders met alcoholproblemen, een sterk verhoogde kans hebben op het ontwikkelen van internaliserende en externaliserende gedragsgedragsproblemen, psychiatrische stoornissen en middelengebruik op latere leeftijd (Cuijpers, 2005; Mares, van der Vorst, Engels & Lichtwarck-Aschoff, 2011). Dit zou verklaard kunnen worden doordat overmatig alcoholgebruik van ouders, een negatieve invloed heeft op de opvoeding die zij hun kinderen bieden (Cuijpers, 2005; Eiden, Leonard, Hoyle & Chavez, 2004; Eiden, Colder, Edwards & Leonard, 2009; Mares, et al., 2011). Echter wordt er in diverse studies ook een relatie gelegd tussen negatieve uitkomsten en het hebben van een gebrek aan zelfcontrole (Gewirtz & Edleson 2007; Pearson, D'Lima & Kelley, 2011; Tangney, Baumeister & Luzio Boone, 2004). Volgens de zelfcontroletheorie van Gottfredson en Hirschi (1990) is zelfcontrole het belangrijkste mechanisme in de bepaling voor gedrag. Tevens stellen zij dat ouders doormiddel van hun opvoeding de meeste invloed hebben op de ontwikkeling van zelfcontrole. Een lage zelfcontrole zou het gevolg zijn van ineffectief ouderschap (Buker, 2011). Het is mogelijk dat de ineffectieve opvoeding van ouders die problematisch drinken, van invloed is op de ontwikkeling van de zelfcontrole bij jongeren.

Alcoholgebruik ouders

In veel studies wordt de term 'ouderlijk alcoholisme' gehanteerd, wanneer er wordt gekeken naar overmatig alcoholgebruik van ouders en de negatieve gevolgen daarvan voor

kinderen (Dawson, 2001). Alcoholisme is een term die wordt gebruikt wanneer iemand is gediagnosticeerd met alcoholafhankelijkheid. In dit geval is er sprake van controleverlies over het alcoholgebruik, men kan niet zonder drank ondanks het inzien van de schadelijke gevolgen (Anderson & Baumberg, 2006). Bij een probleemdrinker hoeft er geen sprake te zijn van controleverlies en afhankelijkheid. Wel ervaren probleemdrinkers alcoholgerelateerde problemen door het drankgebruik. Dit zijn sociale problemen (bijvoorbeeld met het gezin, de werkplek of justitie), fysieke problemen (het hebben van een kater, dronkenschap en problemen ontstaan door alcoholgerelateerde agressie en ongelukken), symptomatisch drinken (drinken om ongemakken weg te nemen) en psychologische afhankelijkheid (denken dat men drank nodig heeft om beter te functioneren) (van Dijck & Knibbe, 2005; Jellinek, 2013). Verschillende studies laten zien dat jongeren met ouders die problematisch drinken, een verhoogd risico hebben op het ontwikkelen van verschillende problemen zoals gedragsproblemen, psychische problemen en middelengebruik (Cuijpers, 2005; Greenfield, Swartz, Landerman & George, 1993; Mares et al., 2011).

Zelfcontrole

Volgens Pearson, et al., (2011) hangt de mate van risicogedrag van jongeren af van de mate van zelfcontrole. Zelfcontrole stelt een mens in staat om onaanvaardbare en ongewenste impulsen te remmen en staat voor de capaciteit om gedrag en emoties te reguleren (Finkenauer, Engels & Baumeister 2005; Pearson, et al., 2011). Mensen met een lage zelfcontrole hebben de neiging om kortetermijnbevrediging na te streven zonder de langetermijngevolgen hiervan te overwegen of in te kunnen zien (Gottfredson en Hirschi, 1990). Lage niveaus van zelfcontrole worden geassocieerd met diverse gedragsproblemen en risicogedragingen. Volgens Eisenberg, et al., (2001) en Tangney, et al., (2004) is een lage zelfcontrole de oorzaak van externaliserend gedrag op latere leeftijd. Ook Pearson, et al., (2011) geeft aan dat een verminderde zelfcontrole ten grondslag ligt aan negatieve uitkomsten zoals vroegtijdig alcoholgebruik en alcoholmisbruik.

Alcoholgebruik van ouders in relatie met zelfcontrole

In veel studies die de invloed van problematisch alcoholgebruik bij ouders op het gedrag van jongeren hebben onderzocht, wordt zelfcontrole veelal meegenomen als moderator in de relatie tussen ouderlijk alcoholisme en alcoholgerelateerde problemen bij jongeren (Pearson, et al., 2011). In een studie van Loukas, Fitzgerald, Zucker en Krull, (2003) wordt aangetoond dat jongens met een lage zelfcontrole meer kans hebben op probleemgedrag, met

name als ze een alcoholistische ouder hebben. De directe relatie tussen het alcoholgebruik van ouders en de zelfcontrole van hun kinderen is niet gerapporteerd. Voor zover bekend zijn er geen studies die het directe effect toetsen, van problematisch alcoholgebruik bij ouders op de zelfcontrole van jongeren.

Alcoholgebruik in relatie met opvoeding en zelfcontrole

Het ontwikkelen van zelfcontrole is uitermate belangrijk in de kindertijd en de vroege adolescentie (Gewirtz & Edleson 2007; von Suchodoletz, Trommsdorff & Heikamp, 2011). Volgens de zelfcontroletheorie van Gottfredson en Hirschi, (1990) leert men zichzelf te beheersen door corrigerende reacties op gedrag vanuit de omgeving, meestal zijn dit de ouders. Daarnaast wordt de ontwikkeling van zelfcontrole bevorderd door toezicht van de ouder (monitoring) en een affectieve band met de ouder (Gottfredson & Hirschi 1990). Een juiste mate van zelfcontrole van jongeren ontwikkelt zich bij een goede balans tussen ouderlijke steun en monitoring (Baumrind, 1978; Laible & Carlo, 2004; Finkenauer, et al., 2005; Fletcher, Steinberg & Williams- Wheeler, 2004 ; Von Suchodoletz, et al., 2011). Wanneer er sprake is van een alcoholprobleem bij ouders, kan het echter zo zijn dat ouders er niet in slagen hun kind deze steun en monitoring te bieden. Volgens verschillende studies heeft alcoholgebruik namelijk een negatieve invloed op de opvoeding. Ouderlijke steun en monitoring worden negatief beïnvloed door alcoholgerelateerde problemen of door zwaar alcoholgebruik (Mares, et al., 2011; Cuijpers, 2005; Eiden, et al., 2009). Voor zover bekend zijn er geen studies waarin het effect van problematisch alcoholgebruik op de opvoeding en de zelfcontrole van jongeren wordt gemeten. Wel tonen vaders met alcoholisme volgens Eiden, Edwards en Leonard (2007) een minder positieve betrokkenheid bij hun kinderen in de adolescentietijd dan vaders zonder alcoholisme. Ook lieten de onderzoekers zien dat alcoholisme bij de vader geassocieerd wordt met lagere ouderlijke warmte, wat vervolgens een voorspeller is van een lage zelfcontrole bij kinderen. In een latere studie worden deze resultaten nogmaals bevestigd (Eiden, et al., 2009).

Huidige studie

In deze studie wordt de relatie tussen probleemdrinken bij ouders en de zelfcontrole van jongeren onderzocht in een longitudinale dataset. Daarnaast wordt bekeken in hoeverre ouderlijke steun en monitoring deze relatie medieert. Op basis van voorgaand onderzoek wordt verwacht dat een hoge mate van probleemdrinken bij ouders, een negatief effect heeft

op de zelfcontrole van jongeren. Daarnaast wordt verwacht dat deze relatie partieel wordt gemedieerd door ouderlijke monitoring en steun.

Methoden

Procedure en participanten

De data die voor deze studie zijn gebruikt, zijn afkomstig uit de interventiestudie 'Preventie Alcoholgebruik in Schoolkinderen' (Koning et al., 2009). In deze studie is de effectiviteit onderzocht van twee alcoholinterventies. Voor de huidige studie is gebruikgemaakt van de controlegroep, zodat de interventie die in de oorspronkelijke studie is toegepast geen invloed heeft op de resultaten van de huidige studie. De leerlingendata uit de controlegroep werden op vier scholen uit verschillende regio's in Nederland verzameld. De leerlingen vulden in de klas een online vragenlijst in, op een beveiligde website met behulp van getrainde onderzoeksassistenten. Bij aanvang zitten de leerlingen in de steekproef in de eerste klas van de middelbare school (N=905). Een respondent is verwijderd wegens een onrealistische antwoordtendens op de variabelen die werden gemeten tijdens deze studie. De leerlingen hebben een gemiddelde leeftijd van 12,2 (SD=0.51). De steekproef bestaat voor 52,5 % uit jongens en 60,2% van de leerlingen volgt lager secundair onderwijs. De vragenlijsten voor ouders werden opgestuurd naar het huisadres, samen met een brief voor het geven van toestemming. De ouders werden na drie weken middels een brief herinnerd en bij geen respons werd er na twee weken telefonisch contact opgenomen om alsnog te vragen voor medewerking. De vragenlijsten die naar de ouders van de leerlingen zijn gestuurd, zijn ingevuld door een van de ouders (N= 721). Hiervan is het merendeel vrouw (82%). Zowel de gegevens van de leerlingen en die van hun ouders werden verzameld op drie meetmomenten, namelijk in september/oktober 2006, juni/juli 2007 en in juni/juli 2008. Door middel van een code zijn er ouder-kindparen gevormd.

Loss-to-follow-up

Tussen het eerste en het tweede meetmoment zijn er 41 leerlingen afgevallen (4,5%), waarvan de meerderheid jongens (56,1%). Hiervan volgt 73,2% lager secundair onderwijs. De verdeling van de geslachten en het opleidingsniveau tijdens het eerste meetmoment is ongeveer gelijk gebleven aan de verdeling tijdens het tweede meetmoment. De leerlingen die niet zijn afgevallen verschillen niet significant van de leerlingen die zijn afgevallen wat betreft de variabelen zelfcontrole ($t = .48, p = .85$), steun ($t = -.69, p = .15$) en monitoring ($t = 1.21, p = .71$). Van de ouders viel 5,7% af. De verdeling van de geslachten van de ouders die

zijn afgevallen is ongeveer gelijk aan de verdeling in de oorspronkelijke groep. De ouders die zijn afgevallen verschilden niet significant van de ouders die niet af zijn gevallen wat betreft de scores voor probleemdrinken ($t = -.15, p = .92$).

Tijdens het derde meetmoment vielen nog eens 90 leerlingen af (10,4%). De verdeling van de geslachten in de steekproef tijdens het derde meetmoment is ongeveer gelijk aan de verdeling van de oorspronkelijke groep. Van de afvallers volgt het merendeel lager secundair onderwijs. De verdeling van leerlingen die lager secundair onderwijs volgen, is verschoven van 60,2% tijdens het eerste meetmoment naar 57,4% tijdens het derde meetmoment. De verschillen tussen de leerlingen die zijn afgevallen en die leerlingen die niet zijn afgevallen zijn niet significant wat betreft de variabelen steun en monitoring. Wel is er een trend te zien wat betreft het significantieniveau van zelfcontrole ($t = 1.90, p = .059$). Om deze reden is een t-toets uitgevoerd om verschillen te meten tussen de leerlingen die participeren tijdens het derde meetmoment en alle afgevallen leerlingen wat betreft de zelfcontrole. Hieruit blijkt dat de afvallers significant minder zelfcontrole hebben ($t = 2.47, p = .014$) dan de overgebleven leerlingen in de steekproef tijdens het derde meetmoment. Van de ouders viel tijdens het derde meetmoment 12.5% af. Hiervan was het merendeel vrouw. De verdeling van de geslachten is nauwelijks verschoven in de steekproef tijdens het eerste meetmoment en het derde meetmoment. De ouders die zijn afgevallen verschillen niet significant van de ouders die niet zijn afgevallen wat betreft de scores op probleemdrinken ($t = -1.68, p = .10$).

Meetinstrumenten gemeten bij de ouders

Probleemdrinken

Probleemdrinken meet de mate waarin de ouder in de afgelopen twaalf maanden alcoholgerelateerde problemen heeft ervaren op verschillende leefgebieden. Deze schaal is een verkorte versie van de oorspronkelijke versie, ontwikkeld door Cornel, Knibbe, van Zutphen en Drop (1994). De mate van probleemdrinken werd bevraagd aan de hand van zes items (Cronbach's alfa T1 = 0.62). Een voorbeeldvraag is: "Zijn er wel eens klachten of zorgen geweest door anderen (familie, vrienden, kennissen) over het drankgebruik van u"? Of "Heeft u wel eens een alcoholhoudende drank gedronken om zorgen te vergeten?" Deze vragen zijn beantwoord aan de hand van een vijfpuntschaal, lopend van 'bijna nooit', 'een enkele keer', 'soms', 'vaak' en 'altijd'. Een gemiddelde van probleemdrinken is berekend wanneer er minimaal vier van de zes items werden ingevuld. Een hogere score betekent een hogere mate van probleemdrinken.

Meetinstrumenten gemeten bij de jongeren

Zelfcontrole

Zelfcontrole meet de capaciteit om responsen te beheersen, om ongewenste gedragspatronen te onderbreken en zich hiervan te onthouden. Deze schaal is een kortere versie van de oorspronkelijke versie, ontwikkeld door Tangney, et al., (2004). De mate van zelfcontrole werd bevraagd aan de hand van 13 items (Cronbach's alfa T1 = 0.72, Cronbach's alfa T3 = 0.79). Stellingen als; "ik doe dingen die slecht voor me zijn als deze leuk zijn om te doen" en "Ik kan goed weerstand bieden tegen verleidingen" werden door de leerlingen beantwoord op een vijfpuntschaal variërend van 'nooit', 'zelden', 'af en toe', 'vaak' en 'heel vaak'. Voorafgaand aan de analyses zijn de negatief geschaalde items van zelfcontrole omgepooled, zodat een hoge score een hoge zelfcontrole weergeeft. Een gemiddelde van zelfcontrole is berekend, wanneer er minimaal negen van de 13 items waren ingevuld.

Ouderlijke steun

Bij ouderlijke steun werd gevraagd in hoeverre leerlingen het gemakkelijk vonden om te praten met hun vader en moeder over dingen waar zij zich zorgen over maken. De vraag kon afzonderlijk voor vader en moeder worden beantwoord aan de hand van een vijfpuntschaal variërend van 'heel makkelijk', 'gemakkelijk', 'moeilijk', 'heel moeilijk' en 'heb ik niet/zie ik niet'. Er is een gemiddelde berekend van de gegevens van vader en moeder. Indien de waardes voor vader en/of moeder ontbraken, werden deze vervangen door de waardes van stiefvader en/of stiefmoeder. Voorafgaand aan de analyses zijn de items van steun omgepooled, zodat een hoge score veel steun weergeeft.

Ouderlijke monitoring

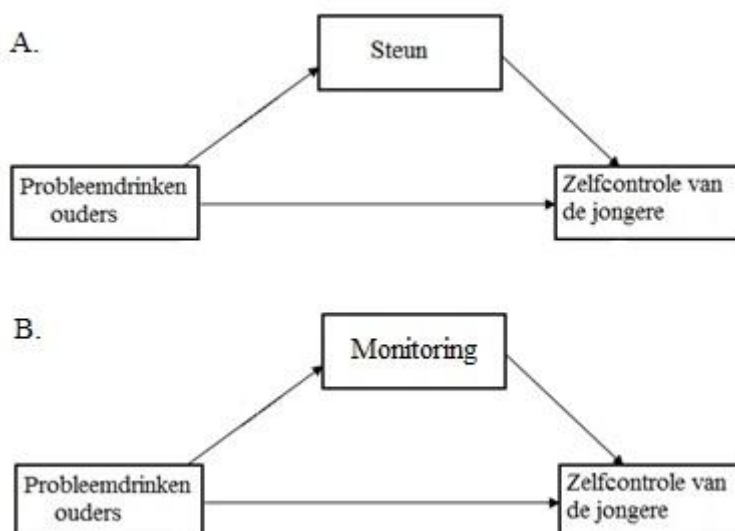
Monitoring werd bevraagd aan de hand van negen items (Cronbach's alfa T1 = 0.84, Cronbach's alfa T2 = 0.84) over de mate waarin ouders op de hoogte zijn van de verschillende gedragingen van hun kinderen. De meting berust op bevindingen van Stattin en Kerr (2000) waarin zij aangeven dat monitoring parallel loopt aan de kennis van ouders over de activiteiten van jongeren. Leerlingen konden vragen beantwoorden zoals; "Geef aan hoeveel je ouders weten over hoeveel je rookt." en "Geef aan hoeveel je ouders weten over waar jij na schooltijd bent", op een vijfpuntschaal variërend van 'niets', 'weinig', 'redelijk', 'veel' en 'alles'. Wanneer er werd gevraagd naar kennis over het middelengebruik kon ook de antwoordcategorie; 'doet dat niet' worden beantwoord. Wanneer deze antwoordmogelijkheid 'doet dat niet' werd geselecteerd, werden deze veranderd in 'missings'. Een gemiddelde van

monitoring is berekend wanneer er minimaal vijf van de negen items zijn ingevuld. Een hoge score geeft een hoge mate van monitoring weer.

Data-analyse

Voor het uitvoeren van de analyses is gebruikgemaakt van SPSS versie 20. Om de hypothesen te toetsen, is gebruikgemaakt van lineaire regressie. Het significantieniveau dat in de analyses is aangehouden is $\alpha = .05$. Descriptieve analyses zijn gebruikt om de variabelen te beschrijven. Aan de hand van 'listwise deletion' is er met missende waarden omgegaan. Voor het toetsen van het directe effect van probleemdrinken bij ouders (T1) op de zelfcontrole van jongeren (T3) is een lineaire regressieanalyse uitgevoerd. Zelfcontrole van de jongeren T1 is hierbij meegenomen als controlevariabele. Vervolgens zijn er twee modellen getoetst waarin het verband tussen probleemdrinken van ouders (T1) met afzonderlijk monitoring en steun (T2) is onderzocht, waarbij gecontroleerd is voor steun en monitoring (T1). Als laatste zijn de mediators (steun en monitoring) afzonderlijk van elkaar toegevoegd aan het eerste model waarin zelfcontrole wordt voorspeld door probleemdrinken (*Figuur 1*), om te toetsen of de directe invloed van probleemdrinken wordt gemedieerd door opvoeding. Indien het effect van probleemdrinken op zelfcontrole kleiner of niet significant wordt, is er sprake van respectievelijk partiële of volledige mediatie.

Figuur 1. Schematische weergave van het onderzoeksmodel

Resultaten

Descriptieve gegevens

Tabel 1 geeft de gemiddelde scores en de standaarddeviaties weer van de variabelen op de verschillende meetmomenten. De gemiddelde score van probleemdrinken is 1,12 (SD=0.26). Dit betekent dat de ouders de steekproef in de afgelopen 12 maanden nooit tot een enkele keer ervaring hebben gehad met een van de indicatoren voor probleemdrinken. 71,2% van de ouders geeft aan de afgelopen 12 maanden geen ervaring te hebben gehad met de indicatoren voor probleemdrinken. Over de tijd heen, van T1 naar T3, nemen de scores van zelfcontrole minimaal iets af. Ook de scores van steun en monitoring lijken iets af te nemen van T1 naar T2.

Tabel 1. Beschrijvende statistieken van probleemdrinken, zelfcontrole, monitoring en steun.

	N	Mean	Std. Deviation
Probleemdrinken T1	674	1,12	0,26
Zelfcontrole T1	902	3,58	0,51
Zelfcontrole T3	800	3,44	0,59
Monitoring T1	884	4,12	0,81
Monitoring T2	864	4,02	0,90
Steun T1	867	3,40	0,67
Steun T2	857	3,32	0,67

Om de samenhang tussen de variabelen probleemdrinken, steun, monitoring en zelfcontrole te onderzoeken, zijn correlaties berekend (*Tabel 2*). Er is een significante correlatie tussen steun en monitoring op T1 ($r = .308, p = .005$) en op T2 ($r = .252, p = .005$) en er is een significante positieve samenhang tussen steun, monitoring en zelfcontrole. Er is geen significante relatie tussen de zelfcontrole van de jongeren en probleemdrinken van ouders. Wel is er een significante negatieve samenhang tussen probleemdrinken en steun ($r = -.110, p = .005$). Dit wil zeggen dat een hogere score van probleemdrinken van ouders samenhangt met een lagere mate van ervaren steun van de jongeren. Er zijn zowel cross-sectionele relaties als longitudinale relaties te zien.

Tabel 2. Pearson's correlatietabel voor de samenhang van probleemdrinken, zelfcontrole, monitoring en steun.

	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.
1.Probleem- drinken T1	-						
2.Zelfcontrole T1	-,043	-					
3.Zelfcontrole T3	-,015	,466	-				
4.Monitoring T1	-,009	,392**	,255**	-			
5.Monitoring T2	-,008	,303**	,343**	,452**	-		
6.Steun T1	-,036	,300**	,209**	,308**	,275**	-	
7.Steun T2	-,110**	,264**	,283**	,216**	,252**	,425**	-

Noot: ** $p < .01$, *** $p < .001$

De relatie tussen probleemdrinken bij ouders en de zelfcontrole van de jongeren

De resultaten van de lineaire regressieanalyse van probleemdrinken bij ouders op de zelfcontrole van jongeren zijn niet significant ($\beta = .000$, $p = .998$). Er is geen sprake van een direct effect tussen probleemdrinken en zelfcontrole.

Het indirecte effect via ouderlijke steun

De lineaire regressieanalyse van probleemdrinken van ouders op ervaren steun van de jongeren laat zien dat er een negatief significant effect is van probleemdrinken op steun ($\beta = -.095$, $p = .010$). Dit wil zeggen dat als ouders meer probleemdrinken, de jongeren een jaar later minder ervaren steun rapporteren. Vervolgens is ouderlijke steun aan het hoofdmodel toegevoegd. Het directe effect van probleemdrinken van ouders op de zelfcontrole van jongeren lijkt iets groter, maar blijft niet significant ($\beta = .027$, $p = .470$). Het effect van steun op zelfcontrole is significant ($\beta = .142$, $p = .001$). Dit betekent dat als jongeren meer steun ervaren, ze een jaar later meer zelfcontrole rapporteren.

Het indirecte effect via ouderlijke monitoring

De lineaire regressieanalyse van probleemdrinken van ouders op monitoring laat zien dat probleemdrinken bij ouders geen significant effect heeft op de mate waarin ouders hun kinderen monitoren ($\beta = .017, p = .626$). Nadat monitoring aan het model is toegevoegd, is er nog steeds geen direct effect van probleemdrinken van ouders op de zelfcontrole van jongeren te zien ($\beta = .009, p = .818$). Het effect van monitoring op zelfcontrole is significant ($\beta = .207, p = .000$). Dit wil zeggen dat als jongeren meer monitoring ervaren, ze een jaar later meer zelfcontrole rapporteren.

Discussie

In deze studie is de relatie onderzocht tussen problematisch alcoholgebruik bij ouders en de zelfcontrole van jongeren. Tevens werd bekeken of ouderlijke steun en monitoring een mediërende rol hebben in deze relatie. In tegenstelling tot de hypothesen blijkt probleemdrinken bij ouders geen invloed te hebben op de zelfcontrole van jongeren en is er geen sprake van mediatie door opvoeding. Problematisch alcoholgebruik van ouders is wel van invloed op de mate van steun die jongeren ervaren. Jongeren met ouders die problematisch drinken ervaren minder steun van hun ouders. Daarnaast blijkt dat een hogere mate van steun en monitoring een hogere zelfcontrole bij jongeren voorspelt.

De prevalentie van probleemdrinkers bij ouders ligt hoog in Nederland, voor vaders is dit 10,3% en voor moeders 2,2% (van Dijck & Knibbe, 2005). Er worden dus relatief veel jongeren blootgesteld aan problematisch alcoholgebruik van hun ouders. Voorgaande studies hebben aangetoond dat kinderen van ouders met alcoholproblemen, een sterk verhoogde kans hebben op het ontwikkelen van diverse emotionele problemen, gedragsproblemen en risicogedragingen (Cuijpers, 2005; Mares, et al., 2011). Deze studie laat echter zien dat probleemdrinken van ouders geen invloed heeft op de ontwikkeling van zelfcontrole bij jongeren. Hoewel zelfcontrole het belangrijkste mechanisme is in de bepaling voor gedrag (Gottfredson en Hirschi, 1990), ligt een verminderde zelfcontrole bij jongeren, niet ten grondslag aan de diverse gedragsproblemen en risicogedragingen, die problematisch alcoholgebruik van ouders met zich meebrengen.

De samenstelling van de ouders in de steekproef zou ook een verklaring kunnen zijn, voor dat er geen effect is gevonden van probleemdrinken van ouders op de zelfcontrole van jongeren. De prevalentie van probleemdrinkers in de steekproef is namelijk zeer laag. Er is gebruikgemaakt van een algemene steekproef en niet van een klinische steekproef of een

'high-risk sample'. Hierdoor is de kans op probleemdrinkers in de steekproef kleiner. 71,2% van de ouders geeft aan de afgelopen 12 maanden geen ervaring te hebben gehad met de indicatoren voor probleemdrinken. De rest heeft tijdens de afgelopen 12 maanden een enkele keer ervaring gehad met een van de indicatoren voor probleemdrinken. Daarnaast is er weinig variantie in de zelfcontrole van jongeren te zien tussen het eerste en het derde meetmoment. Dit zou erop kunnen wijzen dat probleemdrinken van ouders niet van invloed is.

Hoewel uit verschillende studies blijkt dat problematisch alcoholgebruik van ouders de mate van steun en monitoring negatief beïnvloedt (Eiden et al., 2007; Mares, et al., 2010; Tildesley & Andrews, 2008), blijkt uit de huidige studie dat probleemdrinken alleen de mate van steun beïnvloedt door het problematisch drinkgedrag van de ouders. Er is slechts een studie bekend waaruit blijkt dat het probleemdrinken van ouders geen effect heeft op de mate van monitoring. In deze studie werd echter ook geen effect op de mate van steun gevonden (van der Zwaluw, et al., 2008). Een verklaring die van der Zwaluw et al. (2008) noemt, is dat er sprake kan zijn van een buffer-effect. Wanneer een kind een ouder heeft met een alcoholprobleem, kunnen alcoholgerelateerde problemen, zoals ineffectief ouderschap worden gecompenseerd door de andere (niet drinkende) ouder. Ook Cuijpers (2005) benoemt een stabiele relatie met de niet drinkende ouder als een protectieve factor tegen het ontwikkelen van gedragsproblemen bij jongeren. Een goede relatie met vrienden en broers of zussen kan ook bijdragen aan het compenseren van niet-effectief ouderschap van een van de ouders (van der Zwaluw, et al., 2008).

Een andere mogelijke verklaring is dat ouders met een alcoholprobleem, ook te maken kunnen hebben met een wisselende stemming. Overmatig alcoholgebruik en alcoholgerelateerde problemen gaan vaak gepaard met depressieve klachten en antisociaal gedrag (Cuijpers, 2005; Eiden, et al., 2004; Eiden, et al., 2007). Ook zijn probleemdrinkers volgens Leonard en Eiden, (2007) vaker slecht gehumeurd of snel geïrriteerd. Probleemdrinken lijkt dus meer van invloed te zijn op de emotionele staat van ouders en niet zozeer op het gedrag. Het bieden van steun valt in meerdere studies samen met de begrippen warmte, sensitiviteit en stemming onder de term positief ouderschap (Eiden, et al., 2007; Eisenberg, et al., 2005; Mares, et al., 2011; Tildesley & Andrews 2008). Wanneer ouders met een alcoholprobleem zelf niet emotioneel stabiel zijn, zullen zij wellicht minder goed in staat zijn om positief ouderschap (waaronder steun en warmte) te kunnen bieden aan hun kinderen. Ouders lijken echter wel kennis te kunnen werven over de gedragingen en de locatie van hun kind. Een instabiele emotionele staat van ouders lijkt dus niet van invloed te zijn op de capaciteit om informatie over het kind te achterhalen.

Volgens Baker & Hoerger (2012) wordt de zelfcontrole van kinderen verminderd door ouderlijke afwijzing en verwaarlozing. Vooral ouderlijke afwijzing zorgt voor een ineffectieve ontwikkeling van de zelfcontrole. Aangezien ouders wel in staat zijn hun kinderen te monitoren, lijkt er geen sprake te zijn van verwaarlozing. Ook een mindere mate van steun is waarschijnlijk niet zo sterk als ouderlijke afwijzing. Bij ouders die probleemdrinken is waarschijnlijk geen sprake van ineffectief ouderschap waardoor de zelfcontrole van jongeren zich toch volwaardig kan ontwikkelen.

Beperkingen en sterktes

Ondanks de sterktes in deze studie, zoals de grootte van de steekproef en het longitudinale design, zijn er ook een aantal beperkingen op te merken. In deze studie is gebruikgemaakt van zelfrapportages. Probleemdrinken betreft een moeilijk en persoonlijk onderwerp waarbij ouders mogelijk sociaal wenselijke antwoorden geven, waarvan zij denken dat het in overeenstemming is met wat maatschappelijk wordt aanvaard. Hierdoor kan een vertekend beeld ontstaan.

In deze steekproef is het aantal probleemdrinkers zeer laag, waardoor de effecten van probleemdrinken minder goed kunnen worden gemeten. Daarnaast zijn er slechts gegevens van een van de ouders en bevinden zich in de steekproef voornamelijk vrouwen (82%). Dit terwijl de prevalentie in Nederland van moeders die probleemdrinken veel lager is (2.2%), ten opzichte van vaders die probleemdrinken (10.3%) (van Dijck & Knibbe, 2005). Dit zou kunnen worden opgelost door dit onderzoek te herhalen met een high-risk sample waarin gegevens worden gemeten van zowel vader als moeder.

Implicaties

Uit deze studie blijkt dat problematisch alcoholgebruik van ouders geen invloed heeft op de zelfcontrole van jongeren. In vervolgonderzoek is het van belang om andere mechanismen te onderzoeken die ten grondslag kunnen liggen aan de negatieve uitkomsten voor kinderen wanneer ouders problematisch drinken. Aangezien problematisch alcoholgebruik van ouders vaak samengaat met psychopathologie, zoals depressie en antisociaal gedrag (Eiden, et al., 2007; Loukas, et al., 2003), is het van belang om ook hier meer inzicht in te krijgen. Daarnaast kan er worden gekeken naar de situatie waarin ouders die problematisch drinken, met hun kinderen leven. Volgens Cuijpers, (2005) vindt er bij ouders die probleemdrinken meer geweld en mishandeling plaats in het gezin, dan in andere gezinnen. Tevens zorgt het overmatig drinkgedrag van ouders voor een onveilige hechting

met het kind. Ook hebben kinderen van ouders die probleemdrinken een verminderde sociale competentie, waardoor er zich in de adolescentietijd diverse gedragproblemen en risicogedragingen kunnen ontwikkelen (Eiden, et al., 2009; Hussong, Fitzgerald, Zucker, Wong & Puttler, 2005). Mogelijk verschaft vervolgonderzoek naar deze bevindingen meer inzicht in de gevolgen van probleemdrinken van ouders, zodat er specifieker kan worden bepaald welke interventies effectief zijn voor deze ouders en hun kinderen.

Hoewel probleemdrinken van ouders geen effect heeft op de zelfcontrole van jongeren, kan problematisch alcoholgebruik van ouders wel degelijk van invloed zijn op andere risicogedragingen van jongeren. Denk hierbij aan het vroegtijdig beginnen met alcoholgebruik en alcoholmisbruik (Cuijpers, 2005; Mares et al., 2011). Hoewel in de vroege adolescentie alcoholspecifieke regels nog wel van invloed zijn op het alcoholgebruik, valt dit in de late adolescentie weg en is problematisch alcoholgebruik van de ouders direct van invloed op het alcoholgebruik van de adolescent (van der Zwaluw, et al., 2008). Aangezien een gebrek aan zelfcontrole hier geen oorzaak van is, zou er kunnen worden gekeken naar andere processen die hier een rol bij spelen zoals ‘modeling’ (Bandura, 1977), dat staat voor het aanleren van gedrag door anderen te observeren en het na te doen. Bewustwording bij ouders over deze voorbeeldfunctie die zij hebben ten opzichte van hun kinderen, zou een belangrijk onderdeel kunnen zijn wanneer we kijken naar mogelijke preventie van vroegtijdig alcoholgebruik en misbruik bij jongeren. Naast de verminderde steun die jongeren ervaren wanneer ouders probleemdrinken, is het van groot belang dat er ook aandacht wordt besteed aan de langetermijngevolgen, waar probleemdrinkers en hun kinderen mee te maken krijgen. Denk hierbij aan lichamelijke ziektes, sociale en psychische problemen, alcoholafhankelijkheid en mentale stoornissen (Anderson & Baumberg, 2006).

Referentielijst

- Anderson, P., Baumberg, B. (2006). *Alcohol in Europe*. London: Institute of Alcoholic Studies.
- Baker, C., N., Hoerger, M. (2012) Parental child-rearing strategies influence self-regulation, socio-emotional adjustment, and psychopathology in early adulthood: Evidence from a retrospective cohort study. *Personality and Individual Differences*. 52. 800- 805.
- Bandura, A. (1977). *Social Learning Theory*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall.
- Baumrind, D. (1978). Parental disciplinary patterns and social competence in children. *Youth and Society*. 9(3). 239
- Cornel, M., Knibbe, R. A., van Zutphen, W. M., Drop, M. J. (1994) Problem drinking in a general practice population: The Construction of an interval scale for severity of problem drinking. *Journal of Studies on Alcohol and Drugs*. 55(4). 466-470.
- Cuijpers, P. (2005). Prevention programmes for children of problem drinkers: A review. *Drugs: Education, Prevention and Policy*. 12(6). 456-475. doi: 10.1080/09687630500337162
- Dawson, D., A. (2011). Defining risk drinking. *Alcohol Research & Health*. 34(2). 144-156
- Eiden, R., D., Edwards, E. P., & Leonard, K., E. (2007). A conceptual model for the development of externalizing behavior problems among kindergarten children of alcoholic families: Role of parenting and children's self-regulation. *Developmental Psychology*. 43. 1187-1201.
- Eiden, R., D., Colder, C., Edwards, E.P., Leonard, K., E. (2009). A longitudinal study of social competence among children of alcoholic and nonalcoholic parents: Role of parental psychopathology, parental warmth, and self-regulation. *Psychology of addictive Behaviors*. 23(1). 36-46.
- Eiden, R., D., Leonard, K., E., Hoyle, R., H., Chavez, F. (2004). A transactional model of parent-infant interactions in alcoholic families. *Psychology of Addictive Behaviors*. 18 (4). 350-361. doi:10.1037/0893-164X.18.4.350.
- Eisenberg, N., Cumberland, A., Spinrad, T. L., Fabes, R. A., Shephard, S. A., Reiser, M., Murphy, B., C., Losoya, S., H., Guthrie, I., K. (2001). The relations of regulation and emotionality to children's externalizing and internalizing problem behavior. *Child Development*. 72(4), 1012-1135

- Elgan, T., H., Hansson, H., Zetterlind, U., Kartengren, N., Leifman, H. (2012) Design of a web-based individual coping and alcohol-intervention program (web-ICAIP) for children of parents with alcohol problems: study protocol for a randomized controlled trial. *BMC Public Health*. 12(35). 1471-2458.
- Finkenauer, C., Engels, R., C., M., E., Baumeister, R., F. (2005) Parenting behaviour and adolescent behavioural and emotional problems: The role of self-control. *International Journal of Behavioral Development*. 29(1). 58-69. doi: 10.1080/016502050444000333
- Fletcher, A., C., Steinberg, L., Williams- Wheeler, M. (2004). Parental influences on adolescent problem behavior: Revisiting Stattin and Kerr. *Child Development*. 75(3). 781-796.
- Gewirtz, A.H., Edleson, J.L. (2007). Young children's exposure to intimate partner violence: towards a developmental risk and resilience framework for research and intervention. *Springer Science+ Business Media*. 22. 151-163. Doi:10.1007/s10896-007-9065-3
- Greenfield, S., F., Swartz, M., S., Landerman, L., R en George, L., K. (1993) Long-term psychosocial effects of childhood exposure to parental problem drinking. *The American Journal of Psychiatry*. 150(4). 608-613
- Gottfredson, M., G., Hirschi, T. (1990) A general theory of crime. Stanford University Press.
- Hussong, A., M., Fitzgerald, H., E., Zucker, R., A., Wong, M., M., Puttler, L., I. (2005). Social competence in children of alcoholic parents over time. *Developmental Psychology*. 41(5). 747-759. doi:10.1037/0012-1649.41.5.747.
- Jellinek. (2013) Wat is de definitie van een probleemdrinker en van een alcoholist. Geraadpleegd op 18 januari 2013 op: <http://www.jellinek.nl/vraag-antwoord/alcohol-drugs/alcohol/alcoholverslaving/wat-is-de-definitie-van-een-probleemdrinker-en-van-een-alcoholist/>
- Koning, I., M. Vollebergh, W., A., M. Smit, F. Verdurmen, J., E., E. van den Eijnden, R., J., J., M. ter Bogt, T., F., M. Stattin, H. Engels, R., C., M., E. (2009) Preventing heavy alcohol use in adolescents (PAS): cluster randomized trial of a parent and student intervention offered separately and simultaneously. *Addiction*. 104. 1669-1678. doi:10.1111/j.1360-0443.2009.0267.x
- Laible, D., J. & Carlo, G. (2004) The Differential Relations of Maternal and Paternal Support and Control to Adolescent Social Competence, Self-Worth, and Sympathy. *Journal of Adolescent Research*. 19(6). 759-782. doi: 10.1177/0743558403260094

- Leonard, K., E. & Eiden, R., D. (2007). Marital and family processes in the context of alcohol use and alcohol disorders. *Clinical Psychology*. 3. 285-310. doi: 0.1146/annurev.clinpsy.3.022806.091424
- Loukas, A., Zucker, R., A., Fitzgerald, H., E., & Krull, J., L. (2003) Parental trajectories of disruptive behavior problems among sons of alcoholics: Effects of parents psychopathology, family conflict, and child undercontrol. *Journal of Abnormal Psychology*. 112(1). 119-131. doi:10.1037/0021-843X.112.1.119
- Mares, S. H. W., Van der Vorst, H., Engels, R. C. M., & Lichtwarck-Aschoff, A. (2011). Parental alcohol use, alcohol-related problems, and alcohol-specific attitudes, alcohol specific communication, and adolescent excessive alcohol use and alcohol-related problems: An indirect path model. *Addictive Behaviors*. 36. 209-2016
- Pearson, M. R., D'Lima, G.M., Kelley, M. L. (2011) Self-regulation as a buffer of the relationship between parental alcohol misuse and alcohol-related outcomes in first-year college students. *Addictive Behaviors*. 36(12). 1309-1312. doi: 10.1016/j.addbeh.2011.07.009
- Tangney, J., P., Baumeister, R., F., Luzio Boone, A. (2004). High self-control predicts good adjustment, less pathology, better grades, and interpersonal success. *Journal of Personality*. 72(2). 272-322.
- Tildesley, E., A. & Andrews, J., A. (2008). The development of children's intentions to use alcohol: Direct and indirect effects of parent alcohol use and parenting behaviors. *Psychology of Addictive Behaviors*. 22. (3). 326-339. doi:10.1037/0893-164X.22.3.326
- Van Dijck, D., Knibbe, R., A., (2005) De prevalentie van probleemdrinken in Nederland. Een algemeen bevolkingsonderzoek
- Van der Zwaluw, C., S., Scholte, R., H., J., Vermulst, A., A., Buitelaar, J., K., Verkes, R., J., Engels, R., C., M., E. (2008). Parental problem drinking, parenting, and adolescent alcohol use. *J Behav Med*. 31. 189-200. doi:10.1007/s10865-007-9146-z
- Von Suchodoletz, A., Trommsdorff, G., & Heikamp, T. (2011). Linking maternal warmth and responsiveness to children's self-regulation. *Social Development*. 20(3). 486-503. Doi:10.1111/j.1467-9507.2010.00588.x